

JAWA

Rozdział 3

KRAKOWSCY KOLEKCJONERZY sztuki jawańskiej

W ostatnich czasach sporo jeździłem, zwiedziłem już teraz całą Jawę i poznałem ją dość dobrze. (...) Sam zabawiam się zbieraniem starej broni jawańskiej, a więc przede wszystkim sztyletów, których mam już z 50, jeden bardziej od drugiego zardzewiały, a nadto zbieram maryonетки, a nawet mam już figury z drzewa naturalnej wielkości. Wprawdzie nie Fidyasza to robota, ale nienajgorsza.

Marian Raciborski, *List do A. Albinowskiego*,
Kagok-Tegal, 28 lipca 1898¹

82. Frontispis książki Michała Siedleckiego *Jawa. Przyroda i sztuka*, wydanej w 1913 r. Motyw feniksa unoszącego się wśród kwitnących gałęzi zapożyczony został z batików przywiezionego z Jawy przez autora, obecnie w zbiorach Muzeum Etnograficznego w Krakowie

The frontispiece of Michał Siedlecki's book *Jawa. Przyroda i sztuka* ('Java. Nature and Art') published in 1913. The figure of a phoenix floating among blossoming branches was borrowed from a batik cloth brought by the author from Java, currently in the collection of the Ethnographical Museum in Cracow

Krakowscy kolekcjonerzy sztuki jawajskiej

pomieszczeniami wystawowymi. Nie posiadamy szczegółowych informacji na temat zawartości tej ekspozycji, ale nie można wykluczyć, że znajdowały się tam również batik¹³.

Swoistą ciekawostką w zbiorach Raciborskiego stanowi kilkanaście XIX-wiecznych portretów ludności jawajskiej. Po 1860 r. w większych miastach Jawy powstały studia fotograficzne, w których, na tle namalowanych krajobrazów wykonywano między innymi rodzajowe zdjęcia tak zwanych typów jawajskich. Portrety te, naśladujące zdjęcia dokumentalne, często przedstawiały codzienne zajęcia lub rozrywki ludności jawajskiej, na przykład tańce, walki kogutów, palarnie opium, uroczystość zaślubin, wyidealizowane postacie kobiet itp. Fotografie tego rodzaju, dość często przywożone jako pamiątki z zamorskich podróży, miały duży wpływ na umacnianie stereotypowych wyobrażeń o mieszkańcach odległych krajów¹⁴.

88. Fotografia studyjna kobiety jawajskiej, wykonana w Yogyakarcie w końcu XIX w. Ze zbiorów Mariana Raciborskiego, Muzeum Botaniczne Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków
Photograph of a Javanese woman taken in a Yogyakarta studio at the end of 19th c. Marian Raciborski collection. Botanical Museum of Jagiellonian University, Cracow

Krakowscy kolekcjonerzy sztuki jawajskiej

89. Trupa ulicznych muzyków z tancerką (*ketuk tilu*). Pocztówka z końca XIX w., wykonana w studio fotograficznym w Yogyakarcie. Ze zbiorów Mariana Raciborskiego, Muzeum Botaniczne Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków

A roving troupe with a dancer (*ketuk tilu*). Postcard from the end of 19th c, made in a Yogyakarta studio. From the Marian Raciborski collection. Botanical Museum of Jagiellonian University, Cracow

3.3 Michał Siedlecki: fascynacja przyrodą i kulturą Jawy

Niespełna dziesięć lat po Raciborskim do Ogrodu Botanicznego w Bogor zawitał inny uczyony z Krakowa, Michał Siedlecki (1873-1940), zoolog i późniejszy profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Świetnie zapowiadający się młody uczyony otrzymał stypendium Ministerstwa Oświaty w Wiedniu, dzięki któremu pracował naukowo na Jawie od grudnia 1907 do lipca 1908 r.¹⁵

Siedlecki większość czasu spędził w Bogor, prowadząc tu różnorodne obserwacje przyrodnicze oraz szczegółowe studia nad latającą żabą jawajską. Odwiedził również oddział Ogrodu Botanicznego w Cibodas położony na znacznie większej wysokości niż Bogor, którego umiarkowany klimat umożliwiał badania pasożytów kawy oraz chininy stosowanej w leczeniu malarii. Siedleckiego zachwycała na Jawie bujna, nieposkromiona przyroda tropikalna, a szczególne wrażenie zrobił na nim dobrze zachowany fragment pierwotnej dżungli w Cibodas (il. 91).

Krakowscy kolekcjonerzy sztuki jawajskiej

90. Portret Michała Siedleckiego autorstwa Stanisława Wyspiańskiego. Rodzina Siedleckich utrzymywała liczne kontakty z artystami *Młodej Polski*. Biblioteka Jagiellońska, Kraków

Portrait of Michał Siedlecki by Stanisław Wyspiański. The Siedlecki family maintained strong links with artists of the 'Young Poland' group. Jagiellonian Library, Cracow

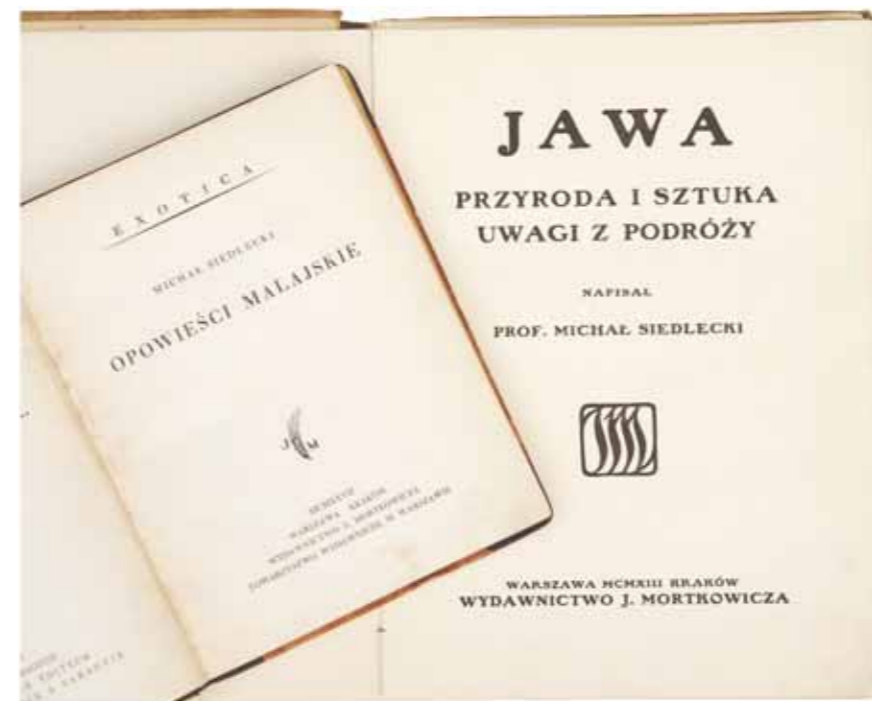
Chociaż badania jego dotyczyły przede wszystkim tematyki zoologicznej, Siedlecki uległ fascynacji kulturą Jawy, ucząc się języka malajskiego, zapisując miejscowe podania i legendy oraz, wzorem Raciborskiego, organizując sporą kolekcję przykładów sztuki jawajskiej.

Po powrocie do Krakowa w 1913 r. opublikował książkę *Jawa. Przyroda i sztuka*, będącą osobistą relacją z pobytu na wyspie, uzupełnioną wyczerpującymi informacjami na temat środowiska naturalnego wyspy, jej historii, zabytków, grup etnicznych oraz stosunków społecznych. Znaczna część opracowania przedstawia najważniejsze dziedziny kultury jawajskiej – teatr cieni *wayang kulit* i marionetek *wayang golek*, sztylety *kris*, tańce i muzykę *gamelan* oraz oczywiście stroje i batikowane tkaniny. Bogato ilustrowana fotografiami i rysunkami autora oraz ozdobiona secesyjnymi inicjałami przez jego brata Franciszka *Jawa* zaliczana jest do najpiękniej wydanych książek tego okresu i pomimo upływu prawie stu lat od czasu edycji, pozostaje nadal niezrównanym źródłem informacji o tej wyspie w języku polskim. Jest to rzetelna pod względem naukowym, a jednocześnie piękna i często wzruszająca relacja człowieka o rozległych humanistycznych horyzontach, który dążył do wszechstronnego poznania świata przyrody i życia ludzkiego w jego różnorodnych przejawach.

Krakowscy kolekcjonerzy sztuki jawajskiej

91. Michał Siedlecki w jawajskiej dżungli w Cibodas, 1908. Biblioteka Jagiellońska, Kraków

Michał Siedlecki in the jungle at Cibodas, 1908. Jagiellonian Library, Cracow

92. Plonem pobytu Siedleckiego na Jawie są dwie książki poświęcone tej wyspie

The outcome of Siedlecki's stay on Java are two books about this island